

Motion till riksdagen 2025/26:3942

av **Malte Tängmark Roos m.fl. (MP)**

med anledning av prop. 2025/26:136 Kvalificering till socialförsäkringen

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen avslår proposition 2025/26:136 Kvalificering till socialförsäkringen i sin helhet.

Motivering

Regeringen föreslår i propositionen att tillgången till flera bosättningsbaserade socialförsäkringsförmåner ska villkoras genom krav på bosättningsstid i Sverige eller genom kvalificering via arbetsinkomst. Förslaget innebär i huvudsak att en person måste ha varit bosatt i Sverige i fem år, inom en ramtid på femton år, för att kunna få del av ett antal centrala välfärdsförmåner. Alternativt kan kvalificering ske genom arbetsinkomst under en viss period.

Regeringens förslag innebär ett principiellt skifte i den svenska välfärdsmodellen. Den svenska socialförsäkringen har historiskt byggt på generella system som omfattar människor som lever och verkar i Sverige. Denna modell har bidragit till stark tillit, social sammanhållning och ekonomisk trygghet.

Propositionen innebär i stället en utveckling där människor som bor i Sverige, arbetar i Sverige och betalar skatt i Sverige inte längre garanteras samma grundläggande trygghetssystem. Resultatet riskerar att bli ett mer uppdelat samhälle där människor behandlas olika beroende på hur länge de bott i landet eller hur deras anknytning till arbetsmarknaden ser ut.

Flera remissinstanser, däribland Arbetsförmedlingen, Inspektionen för socialförsäkringen, Sveriges Kommuner och Regioner samt civilsamhällesorganisationer, har också framhållit att det saknas tillräcklig empirisk grund för att anta att reformen kommer att öka incitamenten till arbete. Samtidigt pekar de på betydande risker för ökad barnfattigdom, sociala problem, våld, kriminalitet, försämrad jämställdhet och etablering på arbetsmarknaden samt ökade kostnader i andra delar av välfärdssystemet.

Det här är inte en reform som sätter människor i arbete. Regeringens förslag är en fattigdomslinje – inte en arbetslinje.

Barnperspektivet ska väga tyngst

Barnets bästa ska enligt barnkonventionen vara en primär övervägning i alla beslut som rör barn. Miljöpartiet anser att regeringens proposition inte lever upp till detta krav. Enligt underlaget till reformen riskerar omkring 60 000 barn att påverkas negativt av de föreslagna förändringarna. Det motsvarar nästan hela befolkningen på Gotland. Att genomföra en reform som riskerar att försämra levnadsvillkoren för så många barn är djupt problematiskt.

När tillgången till barnbidrag, bostadsbidrag och andra bosättningsbaserade stöd begränsas riskerar konsekvensen att bli ökande ekonomisk utsatthet för barnfamiljer. Flera remissinstanser har varnat för att detta kan leda till sämre hälsa, sämre skolresultat och ökad social utsatthet bland barn och unga. Polismyndigheten har dessutom lyft fram risken att ekonomisk utsatthet kan bidra till ökad sårbarhet för sexuell exploatering och kriminalitet bland barn och unga. Erfarenheter från andra länder visar också att begränsningar i välfärdssystemet kan bidra till ökade sociala problem och ökad kriminalitet bland unga.

Samtidigt visar statistik från SCB att omkring 730 000 människor i Sverige lever i materiell och social fattigdom, vilket är en fördubbling på fem år. I detta läge riskerar regeringens reform att ytterligare fördjupa utsattheten för barn i redan ekonomiskt pressade hushåll. Att försämra barns uppväxtvillkor för att skapa ekonomiska incitament för vuxna kan inte anses förenligt med barnkonventionens principer.

Förslaget slår hårt mot jämställdheten

Propositionen riskerar att få betydande negativa konsekvenser för jämställdheten. Såväl utredningen som flera remissinstanser pekar på att reformen i praktiken kommer att drabba kvinnor hårdare än män, både genom större bortfall av socialförsäkringsförmåner och genom ökade svårigheter att uppnå de kvalificeringsvillkor som regeringen föreslår.

Utredningen konstaterar att reformen förväntas innebära ett större bortfall av både socialförsäkringsförmåner och ekonomiskt bistånd bland kvinnor än bland män. Kvinnors disponibla inkomster bedöms därmed minska mer än männens. Särskilt allvarligt är att den ekonomiska utsattheten förväntas öka bland kvinnor som kommer till Sverige från tredjeland. Arbetsförmedlingen framhåller att just denna grupp kvinnor ofta har svårast att etablera sig på arbetsmarknaden, bl.a. till följd av kort eller ingen utbildning, begränsad arbetslivserfarenhet samt ett omfattande omsorgsansvar. Utan riktade insatser som stärker dessa kvinnors möjligheter att komma i arbete riskerar regeringens förslag att ytterligare försvåra deras etablering.

Förslaget om kvalificering genom arbetsinkomst framställs som könsneutralt, men är i praktiken inte det. När deltidsarbete, avbrott i arbetslivet och svagare arbetsmarknadsanknytning ges sämre förutsättningar att leda till kvalificering träffar det kvinnor hårdare, eftersom kvinnor fortfarande tar ett större ansvar för barn, anhöriga och obetalt omsorgsarbete.

Arbetsförmedlingen bedömer uttryckligen att utredningens förslag riskerar att motverka de jämställdhetspolitiska målen. Myndigheten framhåller också att ensamstående

kvinnor med barn väntas drabbas särskilt hårt, vilket samtidigt innebär en ökad risk för barnfattigdom. Det illustrerar hur barnperspektivet och jämställdhetsperspektivet i denna proposition är nära sammanflätade: när kvinnors ekonomiska trygghet försvagas, försämras också barns levnadsvillkor.

Det finns även skäl att uppmärksamma konsekvenserna för kvinnor som lever i våldsutsatthet eller i relationer präglade av ekonomiskt våld. Ekonomisk självständighet är ofta en avgörande förutsättning för att kunna lämna en våldsam relation. Att medvetet försämra kvinnors tillgång till ekonomisk trygghet och bosättningsbaserade förmåner innebär därför inte bara en jämställdhetspolitisk tillbakagång, utan kan också påverka kvinnors och barns faktiska säkerhet. Remissinstanser har varnat för att reformen riskerar att slå särskilt hårt mot våldsutsatta kvinnor, något som regeringen inte har bemött på ett tillräckligt övertygande sätt.

Personer med funktionsnedsättning extra utsatta

Flera av de förmåner som omfattas av de föreslagna kvalificeringskraven riktar sig till personer som har särskilt stora svårigheter att försörja sig genom arbete, däribland sjukersättning, aktivitetsersättning, merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag. För personer med omfattande funktionsnedsättning kan det vara omöjligt att uppfylla de arbetsbaserade kvalificeringskrav som föreslås i propositionen. Det innebär att människor som saknar arbetsförmåga riskerar att stå utan tillgång till centrala trygghetssystem under lång tid. Utredningen konstaterar också att förslagen, när det gäller omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning, riskerar att strida mot målen för svensk funktionshinderspolitik, som slår fast att personer med funktionsnedsättning ska ha jämlika levnadsvillkor och full delaktighet i samhället.

Föräldrar till barn med funktionsnedsättning kan dessutom ställas inför svåra val. Om omvårdnadsbidrag och merkostnadsersättning inte kan erhållas under de första åren i Sverige kan familjer tvingas välja mellan ökad fattigdom och minskad omsorg om barnet. Utredaren har själv framhållit att ett indraget omvårdnadsbidrag kan motverka förvärvsarbete för föräldrar i denna situation. Det är därför anmärkningsvärt att regeringen inte har analyserat konsekvenserna för denna grupp mer ingående eller presenterat tydliga undantag för personer som saknar möjlighet att kvalificera sig genom arbete.

Förslaget bygger inte en starkare arbetsmarknad

Regeringen motiverar reformen med att den ska stärka arbetslinjen och skapa starkare incitament att arbeta. Flera expertmyndigheter ifrågasätter dock denna bedömning. Arbetsförmedlingen framhåller att det saknas tillräcklig empirisk grund för att anta att reformen kommer att leda till ökat arbetsutbud. Myndigheten bedömer tvärtom att konsekvenserna kan försvåra individers etablering på arbetsmarknaden och försämra kompetensförsörjningen. Ekonomisk stress och ökad fattigdom kan dessutom försämra människors hälsa och därmed göra det svårare att ta sig in på arbetsmarknaden. Det finns därför en betydande risk att reformen motverkar sitt eget syfte.

Det är dessutom uppenbart att regeringens snabbspår genom arbetsinkomst gynnar dem som redan har starkast ställning på arbetsmarknaden, medan människor i samhällsbärande men lågavlönade yrken, deltidsarbetande och personer med svag etablering får betydligt svårare att kvalificera sig. Institutet för mänskliga rättigheter varnar för att

modellen riskerar att vara diskriminerande mot grupper som har svårare att arbeta eller som möter diskriminering på arbetsmarknaden.

Reformen river den generella välfärden

Den svenska välfärdsmodellen har byggt styrka, tillit och sammanhållning genom generella system. Regeringens förslag går i motsatt riktning. Det skapar ett mer uppdelat samhälle där människor som bor här, arbetar här och betalar skatt här ändå ges olika rätt till trygghet. Flera remissinstanser har också pekat på att förslagen innebär kostnadsövertäckningar från staten till kommunerna och i praktiken till civilsamhället. SKR framhåller stora ekonomiska och administrativa övertäckningar, och Sveriges socialchefer varnar för att människor kan hamna mellan socialförsäkringen och socialtjänsten. Detta är inte hållbart. När staten drar undan det generella skyddsnätet ökar trycket på kommuner, kvinnojourer, stadsmissioner och frivilligorganisationer. Den typen av ansvarsförskjutning är ovärdig ett välfärdsland.

Malte Tängmark Roos (MP)

Leila Ali Elmi (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Ulrika Westerlund (MP)

Janine Alm Ericson (MP)

Nils Seye Larsen (MP)